

**УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ
ТИЗИМИДА КИТОБХОНЛИК
МАДАНИЯТИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ
ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ**

**(Республика илмий-амалий
конференция материаллари)**

2017 йил 25 апрель

БУХОРО - 2017

qiluvchi o'yinlar paydo bo'lganligi har qanday kishini xavotirga solishi, shubhasi mana bugungi zamonaviy dunyo bolalarimizni nima bilan taqdirlayapti.

Biz farzandlarimizni virtual olamning ana shunday tajovuzlaridan asrashimiz kerak. Toliqqan ruxiyatni ijobiy tomonga o'zgartirish uchun chin ma'noda kitob mutolaasi eng zarur omildan biri hisoblanadi. Chunki har qanday zamonaviy axborot texnologiyalari yutuqlari kitob o'rni bosmaydi. Mutaxassislar taktilashicha, mutolaa jarayonida inso bosh miyasi faol ishlay boshlar ekan. Tabiiyki o'qish jarayonida kitobda tasvirlangan voqiya – hodisalar, asar qaxramonlarini xayolan tasavvur qila boshlaymiz. Demak, biz kitob o'qish orqali nafaqat quvonch va zavq, ma'naviy oziqa olamiz balki miyamizni mashq qildirib, uning faoliyat darajasini rivojlantiramiz ham. Badiiy asarga bag'ishlangan baxs – munozaralar esa o'quvchi fakir doirasining yanada kengayishi, aqilning charxlanishida muxim axamiyat kasb etadi. Muassasamizda tez tez ma'naviy ma'rifiy tadbirlar jumladan, olimlar, pedagoglar va siyosatshunoslarning ishtirokida ilmiy konfrensiyalar, seminar treninglarni uyshirayotganimiz ham ana shu ezuq maqsadlarga qaratilgan. "Qunoqlar va zukolar", "beshyulduz", "zakovat", "imkon-shou" sigari tadbirlarda esa yangi kitoblar muxokama qilib, kitoblar ko'rgazmasi tashkil etilmoqda. Bunday uchrashuvlarda asar mualliflarining taklif etilish o'quvchilarda kitobxonlikka bo'lgan qiziqish yanada o'rtishga sabab bolmoqda. Kitob bizga insoniyatni, dunyo xalqlarining qadriyatlarini, madaniyatini, urf-odatlarini yashash tarzini o'rgatadi. Qolaversa, har bir milatga xos an'alarini boshqa xalqlarga tanitishda ham muhim vosita hisolanadi.

Masalan, Abdulla Qodirning "O'tkan kunlar" romanida o'zbek xalqining urf-odatlari, milliy qadriyatlari an'analari yorqin bo'yoqlarda ifoda etilgan. Kitobxonlikning yana bir fodal xususiyati shunda ekan, kuniga 30-40 daqiq kitob o'qigan kish xotiraning susayishi kasaligiga chalims ekan. Binobarin, kitob o'qish o'quvchini shaxs sifatida kamol topirish, pedagogic faoliyatni muntazam takoilashtirib borish, qobiliyatini rivojlantirish vazifasini bajaradi.

Shunday ekan, yurtimiz kelajagi bo'lmish farzandlarimiz qo'lga imkon qadar ko'proq kitob tutqazaylik.

KITOB – TAFAKKUR GULSHANI

Toshov Z.S., Peshko' iqtisodiyot kolleji

Har bir inson dunyoga kelar ekan, atrof-muhitga, o'zi o'sib-ulg'aygan jamiyatga tafakkur nigohi bilan boqib, undan ibrat oladi, xulosalar, fikr-tushunchalar bilan boyiydi va shularga tayangan holda inson bo'lib shakllanadi. Chinakam badiiy adabiyot ana shu fikr xulosalarni bethoya go'zal bir tarzda ifoda etadi, eng ta'sirchan, unutilmas voqealar vositasida teranlashtiradi, mustahkamlaydi. Har bir inson hayotida kitob muhim o'rin egallaydi, chunki kitob o'qigan inson ma'naviy etuk komil insonga aylanadi. Mamlakatimizda uzluksiz ta'lim tizimida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda birinchi navbatda har bir ta'lim oluvchini va shu ta'lim oluvchi orqali uning oilasini kitobga nisbatan mehrini oshirishga har bir tarbiyalanuvchi dastak bo'lib xizmat qiladi. Kitobxonlik

madaniyatini rivojlantirish istiqbollari shunday muhim yo'l bo'lib xizmat qiladiki bunda xalqimizning bir birtiga bo'lgan mehr oqibatini farovonligini yanada yuksaltrishga olib keladi. Bundan tashqari har bir inson o'zi bo'sh vaqtlarini behudaga sarflamasdan undan unumli foydalanishga ya'ni inson hayotida kitob ajralmas qism ekanligi yanada namoyon bo'ladi. Kitob milliy, madaniy va ma'naviy qadriyatlarimizni avloddan avlodga o'tish uchun ko'prik vazifasini bajaradi.

Yurtimizda amalga oshirilayotgan yangilanish va iqtisodiy islohotlar jarayonida ushbu zaminda yashovchi har bir inson o'z o'imi, aqli, zakovati va bilimi, ijodkorlik faoliyati bilan hissasini qo'shmog'i lozim, deb fikrimni yakunlayman.

INSON KAMOLOTTIDA KITOB MUTOLAASINING O'RNI

Abdullayev Y.Z., BuxDU harbiy fakulteti, mayor

Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida" (2017-yil 12-yanvar)gi farmoyishi kitob, kitobxonlik madaniyatining jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni va roli ni yana bir yangi bosqichga ko'targanligi bilan izohlanadi. Mamlakatimiz rahbarining kitob, kitobxonlik madaniyatini yaxshilash to'g'risida kuyunib gapirayotganliklarining chuqur falsafasi bor. Chunki, kitob mutolaasining inson ruhiyati, ma'naviy dunyosiga ijobiy ta'siri qadimdan ma'lum. Kitob o'qishning foydali jihatlari to'g'risidagi kerakli maslahatlar internetning "AdMe.ru" sayti va boshqa manbalarda ham keltirib o'tilgan. Bular quyidagilar: asabni tinchlaniradi, uyquzlikdan qutildiradi, qalbni yumshatadi, miya faoliyatini yaxshilaydi, tushkunlikka qarshi kurashadi, maqsadni anglaysiz, qiyinchilikni yengasiz, xotirani va fikrlash qobiliyatini yaxshilaydi, yozuvchilik qobiliyatini rivojlantiradi, chet tilini o'rganishni osonlashtiradi, tinglash qobiliyatini oshiradi, ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi, munosabatlarni yaxshilaydi, qashshoqlikdan qutqaradi, darslarni yaxshi o'zlashtirasiz, jnoyatchilikning oldini oladi, yaxshilik qilishga undaydi.

Shuning uchun ham bizning yurtimizda ilm olish, kitob yozish, ijod qilish har doim ham millatning mavjudligi va u nimaga qodir ekanligini ko'rsatuvchi muqaddas tushunchalar hisoblanadi. Arastu hakimdan Abu Ali Ibn Sinoga, Aflotundan-Abu Rayhon Beruniyigacha, Jaloliddin Rumiyan-Alisher Navoiygacha, Sohibqiron Amir Temurdan-Muhammadsharif Gulxaniyigacha yuzlab, minglab mutafakkirlarning shakllanishi, dunyoga tanilishi, zamonlar oshsada ahamiyati yo'qolmaydigan tadqiqotu kashfiyotlari faqat va faqat kitob orqali yuz berdi. Ularning bugungi avlod tomonidan chuqur o'rganilishi, ular ilmiy-ma'rifiy bisotiga bot-bot murojaat qilishning sababi ham mutafakkirlarimiz tomonidan yaratilgan kitoblar tufaylidir.

o'qilgan gapirsang, ensasi qotadi. Ammo biz bu o'rinda yoshlarni mutlaqo ayblamoqchi emasimiz, agar jamiyatda bilim-ma'rifat, adabiyot qadr-qimmat topsa, albatta, aziz tarqatish kitobga qaytishlariga ishonaman. Bugun kitoblarni chop etish, ularni tarqatish tizimini takomillashtirish va eng muhimi, kitob chiqarish va kitobxonlikning davlat siyosati darajasiga ko'tarilayotganidan quvonishimiz kerak.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi farmoyishi to'g'ri joiz bo'lsa, hayotimiz, tafakkurimiz va ma'naviyatimizda g'oyat ulkan voqea bo'ldi. Ushbu sa'y-harakat milliy adabiyotimiz va ma'naviyatimiz ravnaqida katta o'zgarishlarning debochasi bo'lishiga astoydil ishonib turibmiz.

Darhaqiqat, har bir inson dunyoga kelar ekan, atrof-muhitga, o'zi o'sib-ulg'ayigan jamiyatga tafakkur nigohi bilan boqib, undan ibrat oladi, xulosalar, fikr-tushunchalar bilan boyiyladi va shularga tayangan holda inson bo'lib shakllanadi. Chunki badiiy adabiyot ana shu fikru xulosalarni benihoya go'zal bir tarzda ifoda etadi, eng ta'sirchan, unutilmas voqealar vositasida teranlashtiradi, mustahkamlaydi. Bir so'z bilan aytganda, adabiyot odam bolasida chin insoniy fazilatlarini shakllantiradi. Unutmashimiz kerakki, shaxsiyati mazkur mezon va fazilatlardan mosuvo kimsa halol va yaxshi ishchi yoki xizmatchi tugul, tom na'nodagi inson ham bo'la olmaydi. Fuqarolarida ushbu mezon va fazilatlar shakllanmagan jamiyatda esa sof ma'naviy-iqtisodiy taraqqiyotning bo'lishi mumkin emas. Bunday jamiyatni bir-birini aldovchi, talovchi, bir-birining haqini veyishdan qo'rqmaydigan beshafqat olomon, desak, sira-sira xato qilmaymiz.

Achchiq bir haqiqatni tan olaylik, ayni paytda ko'pchilik mutolaa qilishga qaratiladigan vaqtini bemaza qovunning urug'iday ko'payib ketgan seriallarga, ko'ngilochar gazetalar, ularda bosilayotgan oldi-qochdi, badiylikdan ming chiqirim yiroq "hikoya"larga sarflamoqda. Ular milliy va jahon mumtoz adabiyotiga mansub asarlarigina emas, umuman har qanday kitobni agar u andak o'yga toldiradigan, tafakkurga chorlaydigan jiddiyroq bo'lsa, o'qishni sohlashmayapti.

Yana bir gap, bugungi kunda biz farzandlarimiz kitobdan uzoqlashib borayapti, degan gapga yopishib olib, bunda darrov zamonaviy texnika va texnologiyalarni, internetni ayblashga tushamiz. Holbuki, globalashayotgan dunyoda butun insoniyat texnikadan unumli foydalanmoqda, lekin ular kitoblarni, ayniqsa, mumtoz adabiyotni aslo chetga surib qo'yishayotganlari yo'q. Kitobxonlik darajasi borasida jahon mamlakatlari reytinglarini ko'rib chiqib, bunga ishonch hosil qilasiz. Xorijda ushbu muammoni hal qilish yo'llari avvalgidan qizg'inroq, jiddiyroq yo'sinda olib borilmoqda. Turli anjumanlar, muhokamalar, adiblar bilan uchrashuvlar, kitob bayramlari sifati ortib bormoqda. O'rta maktablar dasturiga mutolaa bo'yicha maxsus darslar kiritilmoqda. Bu darslarda o'quvchilarda kitobga muhabbat, matnini tushunib, to'g'ri talqin qilish, eslab qolish ko'nikma va malakalari shakllantirilmoqda. Buning natijasida AQSh, Yangi Zelandiya, Janubiy Koreya, Finlandiya mamlakatlarida kitobxonlar soni ancha ko'paygan.

Sharqda axloq-odob borasida buyuk asarlar yaratgan Muhammad Jabalrudining kitob haqidagi quyidagi fikrlariga bir quloq tutaylik: "Ey aziz! Kishi uchun kitobdan azizroq va yoqimliroq suhbatdosh yo'qdir. Kitob fasohat, balog'atda, latofatda tengi yo'q, munofiqlikdan holi hamrohdir. Yolg'izlikda va g'amli ayyomlarda munis ulfatdir. Unda na nifoq boru, na gina. U shunday hamdamki, so'zlarida yolg'on va xato bo'lmaydi. Suhbatidan esa kishiga malollik yetmaydi. U o'z do'stining dilini og'ritmaydi. Yuragini esa siqmaydi. U shunday rafiqdirki, kishi orqasidan g'iybat qilib yurmaydi. Uning suhbatidan senga shunday fayzli foydalar yetadiki, bunday foydani odamlardan topa olmaysan. Aksincha, aksar odamlar suhbatidan kishiga zarar yetadi. Kitobdek do'st ichida barcha ilmu hilm mujassamdiki, u kishilarni o'tmishdan va kelajakdan ogoh qilib turadi. Shuning uchun ham "Kitob aql qal'asidir", deganlar". Haqiqatdan ham, kitob barchamizni ezgulikka undaydigan, oldimizda turgan barcha muammolarni hal etishga yordam beradigan kuchdir. Shuning uchun ham yurtimizda kitob bilan oshno bo'lgan, kitobni suvgan, kitob yozgan, kitobni muqaddas bilib, qorachig'idek asraganlarni ziyoli deb ataganlar. Ziyoli-Nur tarqatuvchi, u o'zining xatti-harakatlari, faoliyati bilan jamiyatni nurlantiruvchi, ma'naviy-ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchilar hisoblangan. Kitob o'qish barchamizning ma'naviy olamimizni boyitadi, so'zlashuv madaniyatimizni oshiradi. Ayrim hollarda muqaddas o'zbek tilimizdagi ayrim vatandoshlarimiz "xizmat" tufayli dag'allashib, kambag'allashib borayotganligining oldini olish uchun ham kitob o'qish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tanqidiy tahlil va qat'iy tartib-intizom har bir rahbar faoliyatining asosiy mezon bo'lishi kerak. T.: "O'zbekiston" 2017 y.
2. Mashriqzamin-hikmat bo'stoni. - Toshkent, 1997. 39-bet
3. Qodirov P. Til va el. - Toshkent, 2010, 127-bet.
4. Xalq so'zi. 2017-yil 13-yanvar
5. "AdMe.ru" sayti.

KITOBXONLIK MADANIYATI – MA'NAVIV BARKAMOLLIK BELGISI

Nigmatova M.M., BuxDU katta o'qituvchisi

G'aybullayeva M., Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

Bugungi kunda o'sib kelayotgan yosh avlodning bilim-saviyasini oshirish, kitobga bo'lgan muhabbatini, ma'naviyatini yuksaltirish borasida yangi qadamlar tashlanib, kitobxonlik madaniyatini yanada oshirish, noshirlik, matbuot sohasini rivojlantirish hamda mazkur yo'nalishda faoliyat olib borayotgan tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Ayni kunda kitob mutolaasi kerakmi, yo'qmi, degan savolni qo'yish xuddi tashna odamga suv ichasanmi, degan savolni berishga o'xshaydi. Zero, o'qish, ilmi olishga intilish azal-azaldan xalqimiz fitratida mavjud. Davrlar evrilishi g'alal, bizlar kitob o'qishga mukkasidan ketgan 70-yillarda, ota-onalarimiz "Ko'p kitob o'qima, miyang suyulib ketadi", deb tanbeh berishardi. Bugungi yoshlarga kitob

74	ЖАББОРОВ Э.ХХІ аср китобхона наздида ҳаёт талқини QUDRATOV Sh.Y. Garbiyaviy muvozanatni ta'minlashda kitobxonlik madaniyati	77
78	НОРОВ Н.Ф., ТОШОВ З. Китоб – маънавият кўзуси	
79	ТУРАЕВА Г.Б. Илмийлик етуклигининг бош мезонидир	
81	РИЗАЕВ Б.Н., ХАЙИТОВ Ж.Ш. Китоблар-беминнат, беғариз устод	
81	XODJAYEVA S.S., SALOMOVA N. Kitob - ta'naviyat ko'zgusi	
81	XODJAYEVA S.S., HAYDAROVA Sh. Olaming gultoji kitobdir, kitob!	
85	НОРОВА А.М. Мутлааа маданияти	
87	SHARIPOVA A.F. Kitob — tafakkur qanoti	
88	ТОШОВ З., ХАМРОЕВ Ф. Китобхонлик - юксак маънавият белгиси	
89	ТУРДИЕВ Т.С. Китоб — бебаҳо бойлик	
90	IKROMOV R.A., SHARIPOV R.R. Kitob ta'naviyat boyligimiz, kitobxonlik ta'naviyatimiz ziyorati	
91	ТУРДИЕВ Т.С. Китобхонлик маданияти - ўқувчининг етуклиги	
93	SHOJONOV A., BAHROMOV X. Kitob mutolaasi madaniyati — ta'naviyat barkamollik belgisi	
94	БАКАЕВА Р., РАЗЗОКОВА Ш. Китоб ва замон тараққиёти	
96	ЭРГАШЕВА Х., ЖУМАЕВА Н. Китеи не дают мозгу расслабиться	
97	АВЕЗОВА З. Китоб мутлаааси хусусида	
98	АВЕЗОВА Д. Китоб – маърифат дунёси	
99	RO'ZIYEVA S.H. Buyuk Sharqning kitobxonlik tarixi va kelajagi	
101	ADIZOV S.T. Kitob — o'zligimiz oynasi	
103	АТОЕВА М. Китоб–муъжизаларга чорлайди	
105	МАСТОНОВ К.Х., КАРИМОВ Б.Х. Китобхонлик маданиятини такомиллаштиришда мулоқот маданиятининг ўрни	
106	КАРИМОВ Б.Х., МАСТОНОВ К.Х. Тил ва тафаккур тараққиётида китобнинг ўрни	
108	НОJIYEV B.R., NURILLOVEV N., HOSILOV M. Kitobxonlik — ta'naviyat kaliti	
109	ISMATOV B.V. Kitob o'qishning o'ziga xos qoidalari	
111	ЯКУБОВА С., РАХМАТОВА Н. Биз билмаган тарих	
112	САДОВА Д. Китоб – ақл идрок кўғиси	
114	САИДОВА Ш. Қалб кўзини очувчи зиё	
116	РАЖАБОВА З. Бешикда теккан кафанда кетар...	
117	ЯНГИБЕКОВА У. Олдинда ёнган машъал	
118	САКСОНОВ Р. Китоб ила дунё очилади	
120	САИДОВА М. Китоб–билим манбаи	
121	ЁРИЕВА З. Сўз – мулоқот капити	
123	АМОНОВА О., САИДОВА Д. Китоб та'rifat o'shog'i	
124	ТУЛАГАНОВА С., ХАСАНОВА С. Ёзувчи ижодини ўрганиш муаммолари	
125	КАРИМОВА К.С. Китоб мутлаааси ўқувчини инсон сифатида камол топириши, қобилиятни ривожлантириши манбаи	

130	ХОЖИЕВА З. Китоб - гўзаллик ва эзулик элчиси	
132	НАЖМИДИНОВА М.И. Мутлааа қалбни юмшатади	
134	МУХИДОВ О. Китобхонлик маданиятини ошириш - давр талаби	
135	МУСТАФОВ З., МАХМУДОВ Х. Китоб ва китобхонлик — инсон маънавияти кўзуси	
137	NOROV N.F., HAYTOV B.R., Ne'matov Sh. Kitobxonlik tafakkurni boyitadi, ta'naviyatni yuksaltiradi	
138	TOSHOV Z.S. Kitob — tafakkur gulshani	
139	ABDULLAYEV Y.Z. Inson kamolotida kitob mutolaasining o'рни	
140	NIGMATOVA M.M. G'AYBULLAYEVA M. Kitobxonlik madaniyati — ta'naviy barkamollik belgisi	
143	ЖУМАЕВ Р.Х. Саъяти мутлаааи китоб	
146	ISTAMOVA G.X. Kitob — ta'naviyat sarchashmasi	
2-ШҲҲБА		
УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМДА ЎҚУВЧИЛАРНИ МАЪНАВИЙ-РУҲИЙ КАМОЛОТИНИ ЮКСАЛТИРИШДА БАДИИЙ АСАР ЎҚИШНИНГ ЎРНИ		
149	САИДОВ А.И., САИДОВА О.Т. Соғлом турмуш тарзи тушунчасини шакллантиришнинг психологик асослари	
151	ЖАМИЛОВА Б. Болалар китобхонлиги: айтана ва тақомил	
155	RO'ZIYEVA M.Y., HUSENOVA A.Sh. Bola g'iyatida etkakning roli	
158	СОБИРОВА Г.Н. Тайёрлов гуруҳ болаларига таълим бериш ва эътимоний ривожлантиришда мусукага оид китобларнинг аҳамияти	
159	ЖАМИЛОВА Б.С., РАЖАБОВА Н. Болалар китобхончилиги — китобхонлик асоси	
162	HAYDAROVA M.D. Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitobxonlikka mehr uyg'otishning holatini o'rganish	
163	TO'RAYEVA Sh.N. Kitobxonlikka mehr uyg'otishning yo'llari va vositalari	
164	HOSILOV M.G. Maktabgacha yoshdagi kichik bolalarni bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish	
167	ОТАЕВА Д.Н., СОБИРОВА Г.Н. Маънавий — маърифий шилар самарадорлигини оширишда китобхонлиkning аҳамияти	
168	ЮЛДАШЕВА М.М. Китеи как средства формирования информационной культуры ребенка	
169	XOLOVA G.K. Maktabgacha i'lim yoshidagi bolalarni kitobga bo'lgan e'tibori va mehrini qozonish	
170	МУСТАФОВ Б. Китоб — таълим ва тарбия воситаси	
172	ХАМИДОВ Х. Нақши мутлааа дар самаранокни таълим	
175	САИДОВ Б., ЭРГАШЕВ Б. Библиотека культурное воспитание учеников	
176	РАХМАТОВА С.М. Золотая полка книг	
179	Чураев Б. Истифодаи интернет дар китобхонаҳои баъчасона	
181	MAHMUDOV B.X. Kitob mutolaasi madaniyatini takomillashtirish	